

УДК 631.145(477.74)

ФУНКЦІОНУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ В АГРАРНІЙ ГАЛУЗІ ЕКОНОМІКИ

Г.І. Дідур

Одеський державний аграрний університет

Ключові слова: господарські товариства, організаційно-правові форми господарювання, форма власності, приватно - спільна власність.

Анотація. В статті досліджується розподіл аграрних підприємств за організаційно-правовими формами господарювання та їх внесок в розвиток аграрної галузі економіки Одеської області. Особлива увага приділяється визначенню ролі великотоварних підприємств, а саме господарських товариств, в сільському господарстві регіону.

Вступ. Сучасна економічна криза відбилася на функціонуванні всієї економіки, не стало виключенням і сільське господарство, стан якого і без того був не на високому рівні. В цих умовах пошук ефективних форм господарювання набуває особливого значення.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням теоретичних та практичних аспектів функціонування господарських товариств на селі приділяється багато уваги в працях вітчизняних вчених, таких як П.І. Гайдуцький, Ю.О. Лупенко, П.М. Макаренко, Ю.А. Полтавський, Д.О. Плеханов, О.М. Супрун та багатьох інших.

Більшість господарських товариств в сільському господарстві виникли внаслідок проведення реорганізації, яка відбувалася протягом останніх років, метою якої було підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва і наділення працівників сільськогосподарських підприємств реальною власністю. Вважалось, що таким чином вдасться створити більш сильну мотивацію до праці. Але не всі вчені погоджуються з позитивними зрушеннями в аграрній сфері внаслідок проведених реформ. Не зважаючи на те, що всі визнавали необхідним максимально зберегти цілісність майнових і земельних комплексів великих господарств, багато підприємств розпалося на дрібні, відбулося порушення господарських зв'язків.

Становище в сільському господарстві Юрчишин В. оцінює, як загрозливе: «...об'єктивно необхідні глибокі аграрні трансформації у вигляді реформування відносин власності та виробничих відносин ... не змогли за півтора пострадянських десятиріччя призупинити системну деградацію найважливішої виробничої галузі економіки України – сільського господарства, загрозливо глибокий соціально-економічний занепад села, поглиблення сільської бідності, страждання, безнадійність, зневіру та психологічну пригніченість селян...» [1, с. 7].

Тому виникає питання: чи існує така організаційно-правова форма господарювання, яка змогла б вирішити всі проблемні питання аграрної сфери.

Згідно позиції багатьох вчених, на ефективність сільськогосподарського виробництва більший вплив має розмір господарства, «...важливою умовою високоєфективного конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва є оптимальні за розміром господарства і їх підрозділи при раціональній галузевій і організаційній структурах виробництва» [2, с. 52].

Панасюк Б.Я. зазначає: «Треба однозначно визнати, що ліквідація великих колективних господарств та передача землі сільському населенню дрібними клаптиками...без забезпечення його матеріально-технічними засобами стало основною причиною складнощів у сільському господарстві. ...Володіння дрібними земельними ділянками було характерним на початку формування суспільства і капіталістичних відносин за існування примітивних технологій обробітку землі... Цивілізація довела, що тільки великі господарства на селі можуть працювати ефективно» [3, с. 62-63].

Більшість українських вчених вважають, що в аграрному секторі в найбільш віддаленій перспективі великотоварні господарства залишаться провідними. Жорсткі конкурентні умови ринкової економіки примушують сільськогосподарські підприємства використовувати в своїй діяльності переваги великотоварного виробництва. «Тому суб'єкти підприємницької діяльності роблять усе можливе для цього. Водночас індивідуальних капіталів нерідко недостатньо. А тому приватні власники об'єднують об'єкти своєї власності для їх спільного, більш ефективного використання. В результаті цього об'єднання підприємства отримують нову форму власності – приватно-спільну. Як економічну категорію, приватно-спільну власність слід розглядати як систему економічних відносин, що складається між власниками учасниками спільного підприємництва, сумісної господарської діяльності. Головна її спрямованість – одержання прибутку від спільного використання об'єданого приватного майна чи капіталу. Головною ознакою такої власності є її двоїста природа: індивідуальність і сумісність (спільність) водночас. Її основою, ядром є приватна власність, яка і після об'єднання залишається такою» [4, с. 47]. До приватно-спільних підприємств належать господарські товариства.

Враховуючі актуальність вищезазначених питань, головною метою даного дослідження є вивчення розподілу сільськогосподарських підприємств в аграрній сфері Одеської області за організаційно – правовими формами та його динаміки, а також дослідження розмірів господарських товариств в сільському господарстві регіону.

Результати досліджень. Сільське господарство Одеської області за останні роки сформувалося як багатоукладне, тобто представлено підприємствами різних форм власності і господарювання (табл. 1).

Слід зазначити, що за досліджуваний період спостерігається значне зростання кількості підприємств приватної форми власності, а кількість виробничих кооперативів навпаки зменшується. Якщо не враховувати фермерські господарства, більшість яких є дрібними, найбільше розповсюдження в аграрній сфері Одеської області отримали господарські товариства, які представлені такими основними їх видами, як товариства з обмеженою відповідальністю і акціонерними товариствами відкритого і закритого типу.

Таблиця 1. Розподіл сільськогосподарських підприємств Одеської області за організаційно-правовими формами господарювання *

Види сільськогосподарських підприємств	2005 р.		2006 р.		2007 р.		2007 р. до 2005 р., %
	всього	у % до загальної кількості	всього	у % до загальної кількості	всього	у % до загальної кількості	
Господарські товариства	391	5,5	387	5,5	382	5,4	97,7
Приватні підприємства	205	2,9	235	3,3	271	3,9	132,2
Виробничі кооперативи	188	2,7	165	2,3	153	2,2	81,4
Фермерські господарства	6213	88,1	6256	88,2	6164	87,7	99,2
Державні і інші підприємства	54	0,8	62	0,9	57	0,8	105,6
Всього підприємств	7051	100,0	7095	100,0	7027	100,0	99,7

* Розраховано за даними статистичних щорічників Одеської області [5]

Дослідження розмірів господарських товариств в Одеській області (табл. 2) виявили, що земельна площа, яка знаходиться у них в користуванні, складає майже третю частину від землекористування всіх сільськогосподарських підприємств області і має тенденцію до збільшення, в той час як чисельність працівників складає лише четверту частину і ця частка з кожним роком скорочується. Це пов'язано з інтенсифікацією виробництва і незначним розвитком галузі тваринництва. Як свідчать дані таблиці 2, поголів'я тварин, яке утримується в господарських товариствах, порівняно незначне.

Таблиця 2. Динаміка розмірів господарських товариств у сільському господарстві Одеської області

Показники	Площа сільськогосподарських угідь, тис. га		Чисельність працівників, тис. осіб*	Поголів'я худоби та птиці, тис. гол.					
	всього	в т.ч. рілля		Велика рогата худоба	у т.ч. корови	Свині	Вівці та кози	Птиця	
2005 р.	Всі господарства	1668,2	1486,2	66,0	278,0	148,1	375,8	374,8	6664,9
	Господарські товариства	495,6	440,4	21,9	25,5	12,4	39,1	14,6	355,0
	До загальної кількості, %	29,7	29,6	33,2	9,2	8,4	10,4	3,9	5,3
2006 р.	Всі господарства	1695,8	1453,7	57,6	258,3	134,2	453,9	370,6	6215,5
	Господарські товариства	488,9	437,0	19,5	23,7	11,1	45,5	14,7	958,6
	До загальної кількості, %	28,8	30,1	33,8	9,2	8,2	10,0	4,0	15,4
2007 р.	Всі господарства	1587,0	1363,4	68,7	200,8	114,7	325,8	383,3	5121,3
	Господарські товариства	556,4	507,3	18,5	19,0	9,5	51,8	15,4	43,4
	До загальної кількості, %	35,1	37,2	26,9	9,5	8,3	15,9	4,0	0,9
Темп приросту 2007 р. до 2005 р., %	5,4	7,6	-6,3	0,3	-0,1	5,5	0,1	-4,4	

* всього, зайнятих у сільськогосподарському виробництві

На одне господарське товариство у середньому припадає 1457 га сільськогосподарських угідь, а в сільськогосподарському виробництві зайнято 48 працівників. Таким чином, більшість підприємств аграрної сфери області, що обрали таку форму господарювання, мають середні і великі розміри.

Висновки. Отже, в аграрному секторі провідними в сфері виробництва основних видів сільськогосподарської продукції залишаються великотоварні господарства. Господарські товариства, які відносяться до великотоварних, відіграють значну роль в сільському господарстві Одеської області, тому подальші дослідження будуть спрямовані на вивчення ефективності їх діяльності.

Література

1. Юрчишин В. Формування і системна розбудова новітньої державної аграрної політики / В. Юрчишин // Економіка України. - 2007. - №10. - С. 4-14
2. Шарова Н. Концентрація сільськогосподарського виробництва / Н.Шарова // Економіст. - 2005. - № 7. - С. 52-60
3. Панасюк Б.Я. Обґрунтування напрямків розвитку агропромислового комплексу / Б.Я.Панасюк // Вісник аграрної науки. - 2005. - № 6. - С. 61-654
4. Плеханов Д.О. Становлення та ефективність функціонування сільськогосподарських товариств: дис. на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук: 08.07.02 / Плеханов Дмитро Олександрович. - Дніпропетровськ, 2005. - 184 с.
5. Статистичні щорічники Одеської області за 2005-2007 роки.

Дидур А.И. **Функционирование хозяйственных обществ в аграрной отрасли экономики**

Аннотация. В статье рассматривается распределение сельскохозяйственных предприятий по организационно - правовым формам хозяйствования, а также роль хозяйственных обществ в аграрной сфере экономики области. Особое внимание уделяется определению роли крупнотоварных предприятий, а именно хозяйственных обществ, в сельском хозяйстве региона.

Ключевые слова: хозяйственные общества, организационно-правовые формы хозяйствования, формы собственности, частно – совместная собственность.

Didur A.I. **Operation of economical associations in agrarian sector of economy**

Summary. The structure of organizational and lawful forms activities and its contribution to development of agrarian sector of economy of Odessa region are investigated. The author spares the special attention to determination of the part of the big marketable enterprises, namely of the economical association in the agrarian sector of the region.

Keywords: economical associations, organizational and lawful forms activities, type of ownership, private ownership, private co - ownership, joint ownership.